
▣ Правове регулювання валютних операцій

ПЛАН

ВСТУП

- 1. Валютні відносини та валютні системи**
- 2. Зміст валютного регулювання**
- 3. Валютний контроль**
- 4. Відповідальність за порушення валютного законодавства**

ВИСНОВКИ

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Валютні відносини та валютні системи

Міжнародні валютні відносини

– це сукупність суспільних відносин, що складаються при функціонуванні валюти у світовому господарстві й обслуговують взаємний обмін результатами діяльності національних господарств.

Вони мають чітке юридичне оформлення

ВАЛЮТНА СИСТЕМА

функціональна форма
правової та інституційної
організації валютних
відносин.

ВАЛЮТНИЙ МЕХАНІЗМ

- ▣ **Валютні відносини** включають повсякденні зв'язки, в які вступають приватні особи, фірми, банки на валютних і грошових ринках із метою здійснення міжнародних розрахунків, кредитних і валютних операцій.

Валютні системи

Національна

Регіональна

Світова

НАЦІОНАЛЬНА ВАЛЮТНА СИСТЕМА

- це державно-правова форма організації валютних відносин країни, що склалася історично на основі інтернаціоналізації господарських зв'язків і закріплена національним законодавством з урахуванням норм міжнародного права.
- Національна валютна система є складовою частиною грошової системи країни, хоча вона відносно самостійна і виходить за національні кордони, її особливості визначаються ступенем розвитку економіки і зовнішньоеконо-мічних зв'язків країни, а її структурні принципи закріплюються законодавством країни.

РЕГІОНАЛЬНА ВАЛЮТНА СИСТЕМА

- охоплює сукупність валютно-економічних відносин між рядом країн.
- Наприклад: Європейських, країн СНД.
Регіональна Європейська валютна система створена в 1979 році

СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА

- - форма організації міжнародних валютних відносин, що склалися на основі розвитку світового господарства, закріпленої юридично міждержавними угодами.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ

- 1. Національна валюта.
- 2. Ступінь конвертованості національної валюти.
- 3. Паритет національної валюти.
- 4. Режим валютного курсу.
- 5. Міжнародна валютна ліквідність країни.
- 6. Порядок використання резидентами міжнародних засобів обігу і платежу.
- 7. Регламент міжнародних розрахунків.
- 8. Режим національного валютного ринку.
- 9. Національні органи валютного регулювання та контролю.

**Основні елементи
світової
валютної системи**

**Резервні валюти, міжнародні
розрахункові грошові одиниці**

**Умови взаємної конвертованості
валют**

Уніфікований режим валютних паритетів

Регламентация режимів валютних курсів

**Міждержавне регулювання
міжнародної валютної ліквідності**

**Міждержавне регулювання
валютних обмежень**

**Уніфікація правил використання
міжнародних кредитних коштів**

**Уніфікація основних форм
міжнародних розрахунків**

**Режим світового валютного ринку і ринків
золота**

**Міжнародні організації валютного
регулювання**

Види валюти

НАЦІОНАЛЬНА

Грошова одиниця країни, що використовується як світові гроші

РЕЗЕРВНА

Валюта провідної країни, що виконує функції міжнародного платіжного і резервного засобу, служить базою визначення валютного паритету і валютного курсу для інших країн

Міжнародна розрахункова грошова одиниця

SDR (СПЗ), ЕКЮ, Євро

СВІТОВА ВАЛЮТНА СИСТЕМА

**Міжнародна
ліквідність**

Валютний курс

Валютний ринок

**Міжнародні
валютно-фінансові
організації**

МІЖНАРОДНА ЛІКВІДНІСТЬ

- Сукупність усіх платіжних інструментів, які можуть бути використані в міжнародних розрахунках

(кредитні гроші, золото, міжнародні грошові одиниці)

▣ **Міжнародна валютна ліквідність** - це можливість окремої країни або всіх країн світу за першою вимогою оплачувати свої зовнішні зобов'язання прийнятними платіжними засобами.

Кількісна сторона
характеризує
масштаби ліквідних
резервів, що
використовуються
для врегулювання
вимог і зобов'язань.

Якісна сторона
характеризує ступінь
їхньої придатності
для виконання
функції світових
грошей, що залежить
від стану світової
валютної системи.

СТРУКТУРА

1. Власні резерви

•ЗОЛОТО

•резервна позиція
в ВМФ

•СПЗ

•єкю

•євро

2. Позикові резерви

Режим валютного курсу

Режим валютного курсу

Фіксація курсу національної валюти

Обмеження коливань курсу відносно:

А) по відношенню до однієї валюти (частіше до долара):
Б) по відношенню до “кошика” валют (ЕКЮ, СПЗ, Євро)

Більш гнучкий режим

Форми руху валютного курсу:

Девальвація – одноразове зниження.

Ревальвація – одноразове підвищення.

Депреціація – плаваюче зниження.

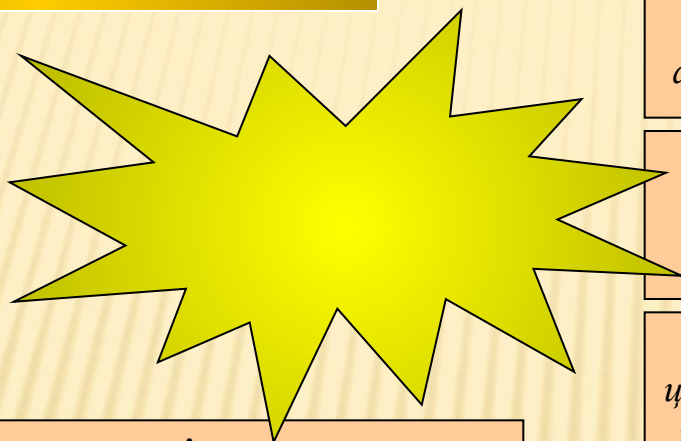
Апперцепція – плаваючий ріст курсу.

А) плавання курсу у відповідності з визначеним індексом;
Б) “керованого” плавання, коли центральний банк здійснює постійні зміни валютного курсу в залежності від стану платіжного балансу, рівня інфляції і валютних резервів;
В) “незалежне” плавання, при якому курс визначається співвідношенням попиту і пропозиції на ринку поза будь-якого втручання держави.

Конвертованість валюти

▣ це здатність валюти обмінюватися на інші валюти

Поточна конвертованість валюти – це можливість обміну національної валюти на іноземну з метою здійснення платежів за так званими поточними статтями платіжного балансу

Капітальна конвертованість валюти – це можливість обміну національної валюти на іноземну з метою здійснення платежів за капітальними статтями платіжного балансу

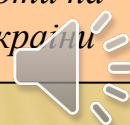
Вільна конвертованість валюти – вказує на відсутність чи вкрай незначну адміністративну регламентацію обміну валют

Обмежена конвертованість валюти – вказує на наявність жорстких правил і кількісних обмежень обміну валют

Повна конвертованість валюти – це реальна існуюча можливість для резидентів і нерезидентів здійснювати обмін даної валюти на іноземну з будь-якою метою

Внутрішня конвертованість валюти – це можливість обміну національної валюти на іноземну для резидентів даної країни

Зовнішня конвертованість валюти – це можливість обміну національної валюти на іноземну тільки для нерезидентів даної країни

2. ЗМІСТ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

- **Валютне регулювання** - спеціальний правовий режим реалізації валютних відносин, який передбачає комплекс заходів, здійснюваних уповноваженими державними органами, спрямованих на організацію функціонування внутрішнього валютного ринку в державі та визначення порядку проведення валютних операцій.
- В Україні **валютне регулювання базується** на Конституції України та Законі України «Про Національний банк України», Декреті Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р., а також нормативних актах НБУ, що визначають правові засади організації валютного регулювання й контролю.

ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

ВИДИ

*Міжнародне
валютне
регулювання*

Внутрішньо-
державне

МІЖНАРОДНЕ ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

- здійснюється міжнародними фінансово-кредитними організаціями (переважно Міжнародним валютним фондом) з метою створення єдиного валютного простору, що забезпечує вільний обмін товарами і послугами у світовому економічному просторі.

ЦІЛІ ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНОГО ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

- -установлення і реалізація певного порядку проведення операцій з валютними цінностями на внутрішньому валютному ринку, порядку переміщення валютних цінностей за кордон або на його територію з-за кордону та режиму здійснення іноземних інвестицій;
- -забезпечення і захист права власності на валютні цінності;
- -регламентація міжнародних розрахунків;
- -підтримання стабільного курсу національної валюти та національного балансу;
- -забезпечення необхідного (інтеграційного або ізоляційного) режиму взаємодії країни зі світовим валютним ринком.

ПРИНЦИПИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

- **єдність і цілісність системи валютного регулювання**, що забезпечується формуванням єдиної нормативно-правової бази, поширенням дії валютних обмежень на всю територію держави, єдиним порядком проведення валютних операцій;
- **захист національної валюти України** та забезпечення її стабільності на внутрішньому валютному ринку;
- **стабільність**, що передбачає незмінність окремих елементів системи валютного регулювання, зокрема валютних обмежень та порядку проведення валютних операцій;
- **гнучкість** - коригування системи валютного регулювання залежно від стану внутрішнього валютного ринку, загального макроекономічного стану в країні і тенденцій розвитку світового валютного ринку;
- **стимулювання розвитку міжнародного економічного співробітництва** з метою поліпшення інвестиційного клімату в країні та вирівнювання платіжного балансу.

ВАЛЮТНІ ОБМЕЖЕННЯ

- ▣ обмеження, пов'язані з ліцензуванням валютних операцій;
- ▣ обмеження, зумовлені встановленням порядку придбання іноземної валюти за дорученням і за рахунок резидентів на міжбанківському валютному ринку України з метою забезпечення виконання їх зобов'язань за зовнішньо-економічними контрактами;
- ▣ обмеження, пов'язані з використанням іноземної валюти як засобу платежу на території України;
- ▣ обмеження, пов'язані зі встановленням обов'язкового продажу частини надходжень в іноземній валюті на користь резидентів-юридичних осіб;
- ▣ обмеження, пов'язані зі встановленням порядку здійснення розрахунків в іноземній валюті;
- ▣ обмеження, пов'язані з відкриттям та використанням валютних рахунків резидентами за межами України;
- ▣ обмеження, пов'язані з відкриттям та використанням рахунків у національній валюті нерезидентами на території України;
- ▣ обмеження, пов'язані з переміщенням готівкової національної та іноземної валюти фізичними та юридичними особами через митний кордон України.

КОМПЕТЕНЦІЯ НБУ У СФЕРІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

- ▣ видання нормативних актів щодо ведення валютних операцій;
- ▣ видача та відкликання ліцензій, здійснення контролю за діяльністю банків та інших установ, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення операцій з валютними цінностями;
- ▣ установлення лімітів відкритої валютної позиції для банків та інших установ, які купують і продають іноземну валюту

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У СФЕРІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАЧЕНІ У П. 1 СТ. 11 ДЕКРЕТУ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ "ПРО СИСТЕМУ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ":

- здійснює валютну політику
- складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;
- контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;
- визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті уповноважених банків нерезидентам;
- видає у межах, передбачених цим Декретом, обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;
- установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених в іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях;
- установлює єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;
- забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

3. ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ

- Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" (п. 1 ст. 12) визначено, що валютні операції за участю резидентів і нерезидентів підлягають валютному контролю
- **Валютний контроль** є специфічним видом фінансового контролю. Його слід розглядати як комплекс заходів, які здійснюють спеціально уповноважені державні органи та інші суб'єкти. Ці заходи спрямовані на забезпечення додержання учасниками валютних правовідносин валютного законодавства України при проведенні валютних операцій.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

- перевірка наявності ліцензій на здійснення валютних операцій, які підпадають під режим ліцензування згідно з Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю";
- перевірка додержання порядку реєстрації Національним банком України договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами за кредитами та позиками в іноземній валюті;
- перевірка правомірності відкриття та використання банківських рахунків резидентами за межами України;
- виконання резидентами вимог щодо порядку і термінів декларування валютних цінностей та іншого майна, що перебуває за межами України;
- виконання зобов'язань щодо обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті на користь резидентів-юридичних осіб;
- перевірка додержання валютного законодавства при переміщенні валютних цінностей через митний кордон України;
- своєчасність і повнота подання встановленої Національним банком України звітності про валютні операції.

ФУНКЦІЇ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

- ▣ забезпечує режим законності при проведенні валютних операцій;**
- ▣ запобігає правопорушенням у валютній сфері;**
- ▣ виявляє факти порушення валютного законодавства та вживає заходів щодо юридичної відповідальності.**

СУБ'ЄКТИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ

**Суб'єкти
валютного
контролю**

**Органи валютного
контролю**

*Агенти
валютного
контролю*

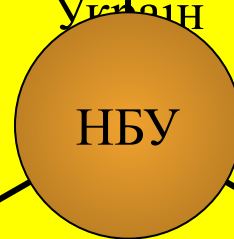
ОРГАНИ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

Державна

податкова

України

АГЕНТИ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ

- На відміну від органів валютного контролю агенти не мають права видавати нормативно-правові акти, що регулюють порядок здійснення валютного контролю.
- Компетенція агентів валютного контролю обмежується реалізацією контрольних повноважень за додержанням валютного законодавства резидентами та нерезидентами.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАНКІВ ТА ІНШИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

- у разі порушення встановленого порядку ліцензування валютних операцій до банків та інших фінансових установ застосовують-ся санкції у вигляді:
  - а) **штрафу** в сумі, еквівалентній сумі (вартості) валютних цінностей, що були предметом незаконних валютних операцій;
  - б) **виключення банку** з Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансових установ;

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАНКІВ ТА ІНШИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

- у разі невиконання уповноваженими банками зобов'язань щодо купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів з метою забезпечення виконання зобов'язань резидентів до банків застосовуються санкції у вигляді **позбавлення генеральної ліцензії** Національного банку України або **штрафу**;
- у разі нездійснення уповноваженими банками функцій агента валютного контролю до банків застосовуються санкції у вигляді позбавлення генеральної ліцензії Національного банку України або штрафу

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РЕЗИДЕНТІВ І НЕРЕЗИДЕНТІВ

- За здійснення валютних операцій без індивідуальної ліцензії НБУ застосовується штраф у сумі, еквівалентній сумі валютних цінностей, що були предметом незаконних валютних операцій;
- За здійснення розрахунків між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту без участі уповноваженого банку на резидента накладається штраф у розмірі, еквівалентному сумі валютних цінностей, що використовувалися при розрахунках;
- у разі невиконання резидентами вимог щодо порядку та строків декларування валютних цінностей та іншого майна вони несуть відповідальність у вигляді штрафу в розмірі:
  - а) 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за кожний звітний період;
  - б) 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за порушення порядку декларування;
- за несвоєчасного подання, приховування або перекручення встановленої НБУ звітності про валютні операції накладається штраф в розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- у разі одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів без реєстрації в Національному банку договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами за запозиченими в них кредитами, позиками в іноземній валюті, за винятком тих випадків, за яких законодавство України дозволяє здійснення таких операцій без реєстрації договорів, накладається штраф в сумі, еквівалентній 1% від суми одержаного кредиту чи позики в іноземній валюті, що перерахована в національну валюту України за офіційним курсом гривні до іноземних валют та банківських металів, установленим НБУ на день одержання кредиту, позики, з подальшою обов'язковою реєстрацією зазначених договорів.

-
- у разі нездійснення уповноваженими банками функцій агента валютного контролю до банків застосовуються санкції у вигляді позбавлення генеральної ліцензії Національного банку України або штрафу.

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

- застосовують штрафні санкції до резидентів і нерезидентів відповідно до процедури, визначеної в Порядку застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства, затвердженому наказом Державної податкової адміністрації України від 04.10.1999 р. N°542.

ЛІТЕРАТУРА

- Костюченко О.А. Правові основи банківської діяльності: Підручник – К.: Магістр – ХХІ сторіччя, 2005. – 400с.
- Костюченко О.А. Банківське право України: Підручник. – 4-е вид. – К.: А.С.К., 2006 – 624с.
- Банківське право України: Навч. посібник \ за ред. А.О. Селіванова. – К.: Ін. Юре, 2000.- 384с.
- Костюченко О.А. Банківське право: Навчальний посібник 2-е видання. - К.:А.С.К., 2001. – 576 с.
- Орлюк О.П. Банківське право: Навч. посібник. К.: Хрінком Інтер, 2004. – 376с.
- Банківська енциклопедія / За ред. А.М.Мороза. – К.: Юр Інфор, 1993.- 328с.
- Цивільний кодекс України
- Закон України «Про заставу» від 2.10. 1992 р

